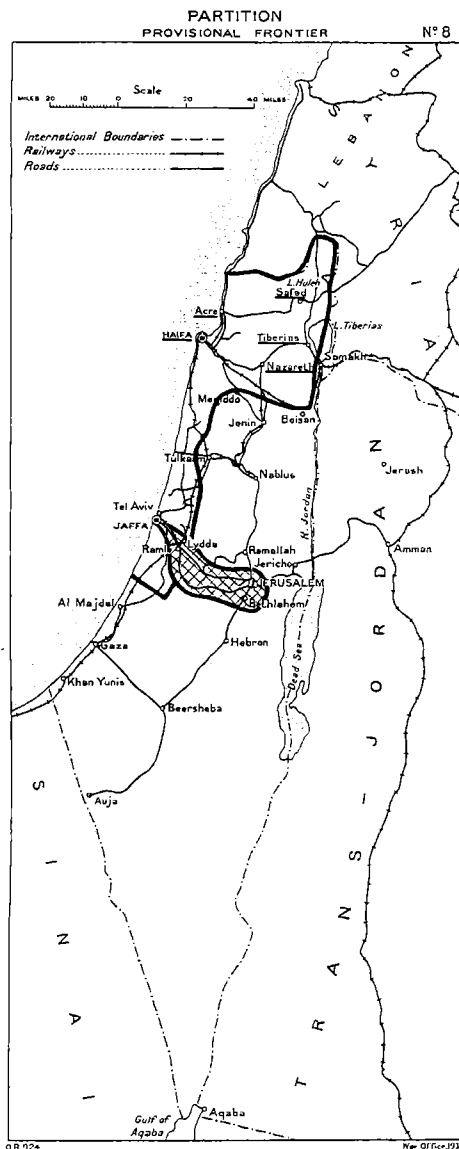

המפה - איור או מסמך?

יוסי כץ

החלוקה בראשותו של וודהד צירפה לדו"ח שלה, שהתפרסם באוקטובר 1938, את מפת החלוקה של הוועדה המלכותית, לצד מפות נוספות שצורפו לדו"ח.² גם בעין בלתי מזוינת ניתן

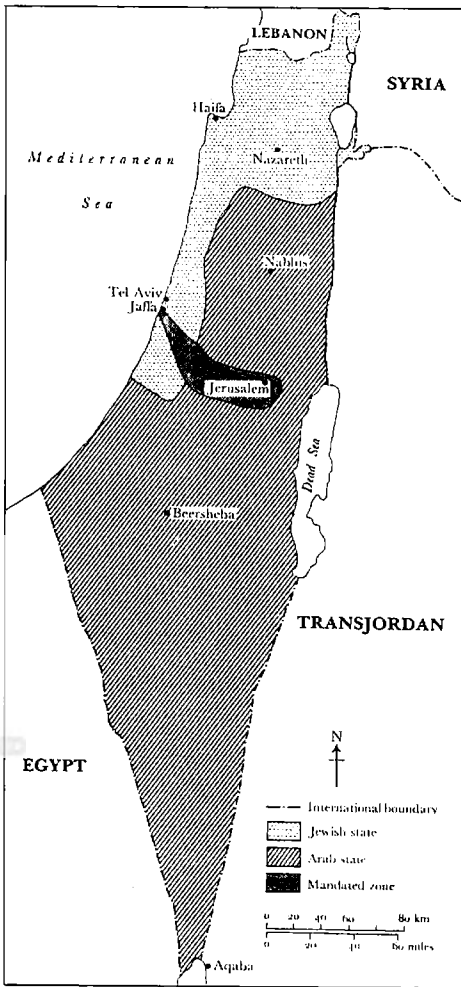
צירופן של מפות לעבודות מחקר נועד בין היתר להבהיר תופעות ונושאים שעליהם מדובר במחקר ולתת להם ממד מוחשי. לעתים קשה מאוד ואף לא ניתן כלל להבין את תוכן המחקר ללא המפות המצורפות, ולעתים המחקר עוסק בתופעות מרחביות והשימוש במפה הוא במקרים אלה חלק מהותי של עבודות המחקר. דומה כי אין חולק על כך שבכל מקרה המפות המצורפות לעבודות המחקר חייבות להיות מדויקות, וזאת ללא קשר לנושא המחקר. לדעת כותב שורות אלו ובוודאי לדעת רבים אחרים המפה איננה אילוסטרציה או איור שנועד להוסיף 'צבע' למאמר, לספר או לדו"ח המחקר. המפה היא מסמך אשר ברבות הימים ייתכן שייעשה בו שימוש, בדיוק כפי שייעשה שימוש בתוכנו הטקסטואלי של המחקר. משום כך נדרשת בדיקה קפדנית של מפה המצורפת לעבודות מחקר הן על-ידי מחבר המחקר ולא פחות מכך על-ידי הגורם המאשר את פרסומו בכמה זו או אחרת. דברי הקדמה אלה נראים לכאורה תמוהים, שכן מה חידש הכותב. ולא היא. לא הייתי נזקק לכתוב את הדברים לולי נתקלתי לאחרונה בתופעה כמעט שיטתית של צירוף מפה שגויה לעבודות מחקר אשר התייחסו בצורה זו או אחרת לתכנית החלוקה של הוועדה המלכותית משנת 1937. מפת חלוקת ארץ-ישראל ששורטטה בידי הוועדה המלכותית צורפה לדו"ח הוועדה אשר התפרסם בתחילת יולי 1937 (ראה מפה 1).¹ גם ועדת

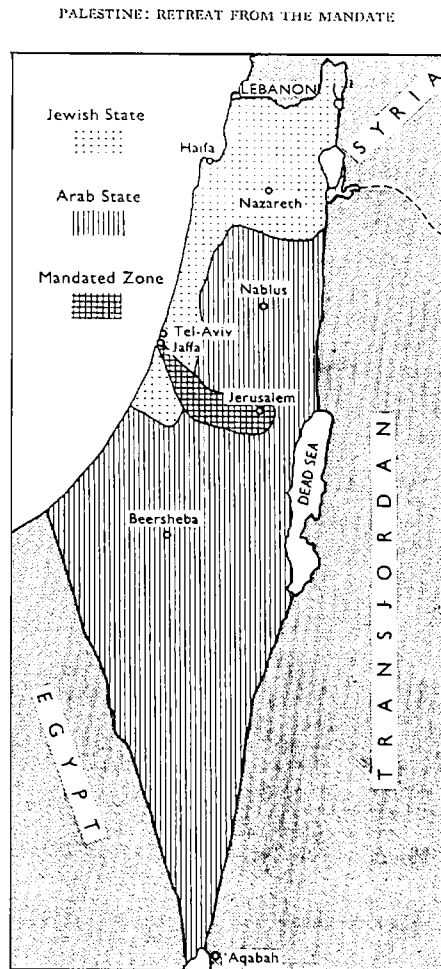
מפה 1

Palestine Partition Commission Report, London, 2 October 1938, Cmd. 5854, map 3

Palestine Royal Commission Report, London, July 1937, Cmd. 5479, map 8

MAP 2 The Peel Commission partition proposal, 1937

The Peel Commission's partition proposal, 1937

מפה 2 (מימין)
מפה 3 (משמאל)

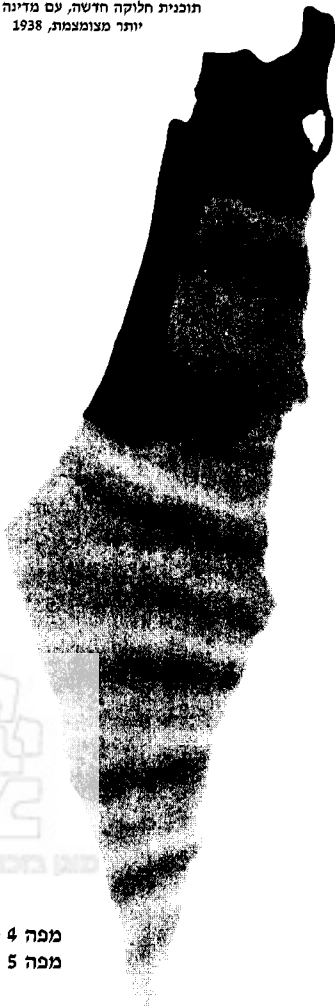
מראש הנקרה, נמשך הקו בעקבות הגבול הצפוני הקיים והגבול המזרחי הקיים של פלשתינה (א"י) עד לים כנרת וחוצה [ההדגשה שלי, י"כ] את ים הכנרת עד לתוצאות הירדן...⁴ מספר מחקרים מרכזיים שהתפרסמו מאז סוף שנות השבעים, והכוללים גרסה מעובדת של

4 הרצאת הוועדה המלכותית לפלשתינה (א"י), תרגום רשמי, ירושלים 1937, מסמך פרלמנטרי 5479, עמ' 279.

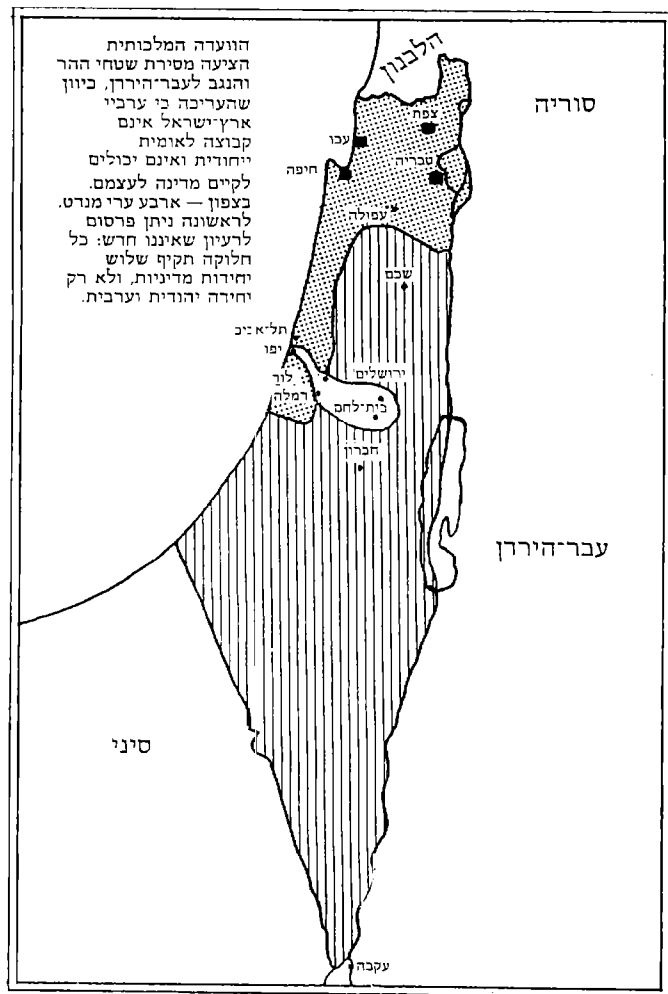
לראות בבידור כי קו הגבול שהציעה הוועדה המלכותית חוצה את ים כינרת. ואכן בתיאור המילולי של קו הגבול מציין הדו"ח: 'Starting from Ras an Naqura, it follows the existing northern and eastern frontier of Palestine to lake Tiberias and crosses [ההדגשה שלי, י"כ] to the Lake to the outflow of the River Jordan...'³. ובתרגום הרשמי לעברית: 'החל

3 ראה הדו"ח (לעיל, הערה 1), עמ' 383.

תוכנית חלוקה חדשה, עם מדינה יהודית יותר מצומצמת, 1938

מפה 4 (מימין)
מפה 5 (משמאל)

תכנית החלוקה של הוועדה המלכותית הבריטית, יולי 1937

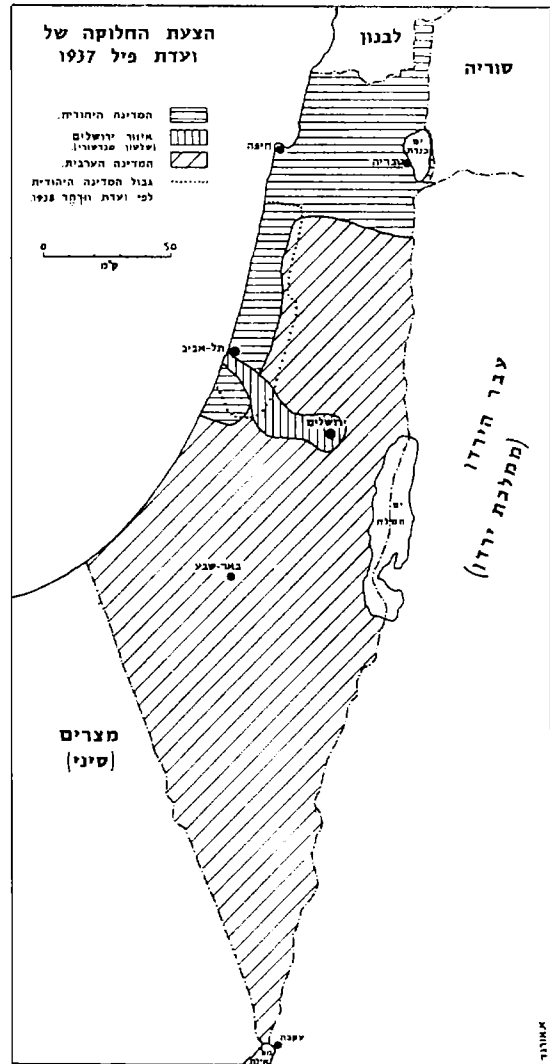
להביא לשינויים במפת החלוקה של הוועדה המלכותית - וביניהם הכללת ים כינרת כולו ושטחים ממזרחו בגבולות המדינה היהודית העתידה בטרם ייקבע קו הגבול הסופי לחלוקת ארץ-ישראל.⁵

מפת החלוקה של הוועדה המלכותית, 'לא השלימו' עם העברת קו הגבול באמצע הים ו'סיפחו' את הכינרת כולה לתוך שטחי המדינה היהודית. חלק מהמחקרים אף הגדילו לעשות בצרפם למדינה היהודית גם שטחים לא גדולים מצדה המזרחי של הכינרת - עובדה שלא היתה ולא נבראה במפת החלוקה של הוועדה המלכותית. יתרה מזאת, בשנים 1937-1938, פעלה הסוכנות היהודית לא מעט על מנת

5 ' כץ, 'גיבוש הצעת הסוכנות היהודית לגבולות החלוקה, 1937-1938', ציון, נו (תשנ"א), עמ' 417-420.

ציור 1: המפה שצורפה לדו"ח הוועדה המלכותית

מפה 6
(מימין)
מפה 7
(משמאל)

שליים שראה אור בשנת 1988.⁷ נראה כי שליים השתמש כמקור במפתו של כהן. מפה 4 לקוחה מספרו של שמואל דותן שראה אור במהדורתו הרביעית (שממנה צולמה מפה 4) בשנת 1983.⁸

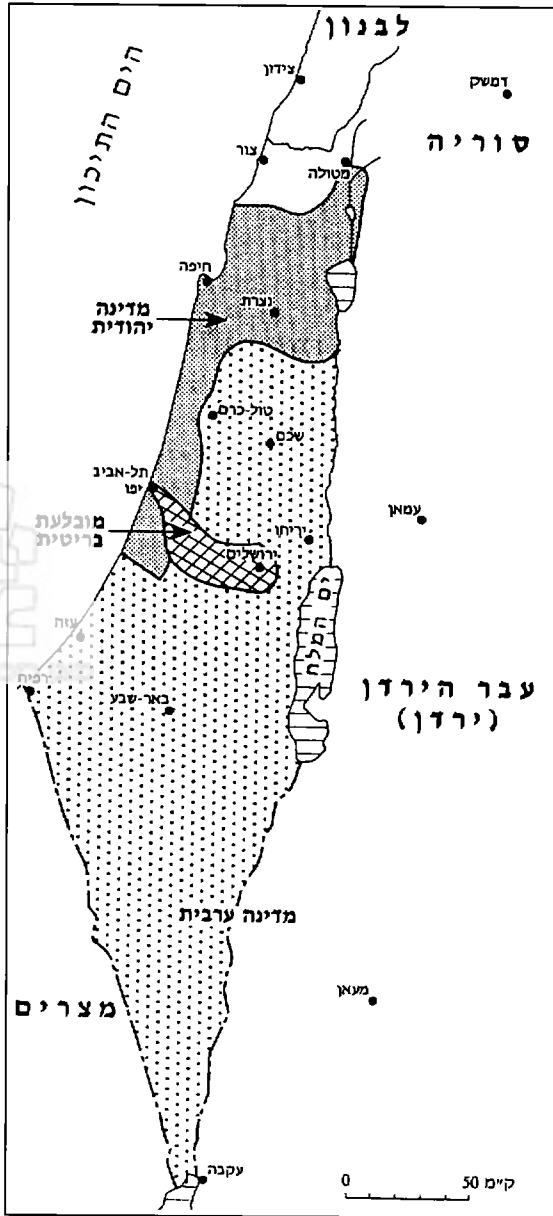
A. Shlaim, *Collusion Across the Jordan*, Oxford 7
1988, p. 63
ש' דותן, המאבק על ארץ ישראל, תל-אביב 1983, 8

מפות 2-9 המצורפות לרשימה זו הן המפות השגויות, ומצורפים אליהן גם הכיתובים של הכותרות כפי שניסחו מחברי הפרסומים. מפה 2 לקוחה מתוך ספרו של מיכאל כהן שראה אור בשנת 1978,⁶ ומפה 3 היא מתוך ספרו של אבי

M.J. Cohen, *Palestine: Retreat from the Mandate*, 6
New York 1978, p. 36

המפות המעובדות, אך כמוכן לא כך הם הדברים. אמת, הטעות לא החלה במחקר המודרני. כבר באוקטובר 1937 התפרסם מאמרו

II : תכנית החלוקה של הוועדה המלכותית, 1937

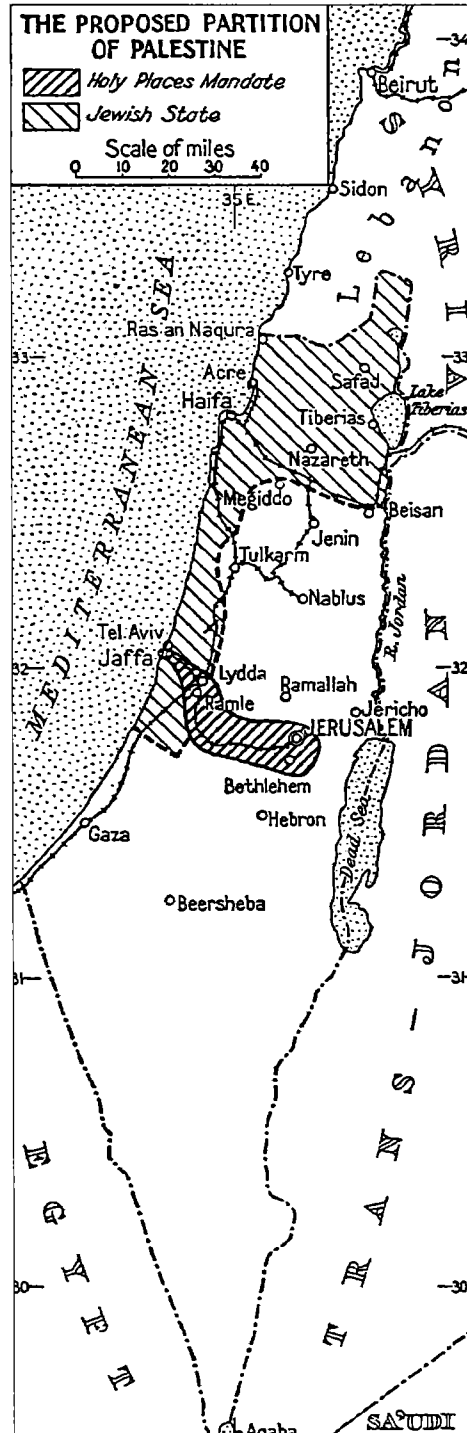
מהדורתו הראשונה של הספר ראתה אור בשנת 1981. מפה 5 לקוחה מתוך ספרו של אהרן קליימן שראה אור בשנת 1983.⁹ למרות העבודה הטכנית הרבה שהושקעה בהכנת המפות לספר זה (סדרת מפות בצבעים, זו על גבי זו) נפלה בו הטעות הנזכרת. מפה 6 היא מתוך ספרו של משה ברור, שראה אור בשנת 1988.¹⁰ מפה 7 היא מתוך מאמר של יצחק גל-נור שהתפרסם בשנת 1991.¹¹ מפה 8 לקוחה מספרו של גל-נור שראה אור בשנת 1995.¹² נציין שלא כל הספרות חזרה על אותה שגיאה. כך למשל אלחנן אורן צירף לספרו משנת 1978¹³ מפה מעובדת נכונה, וכך גם נעשה שם בספר *Palestine* שיצא לאור על-ידי Esco Foun- dation בשנת 1980.¹⁴

ייתכן שקיימים מחקרים נוספים שבהם מופיעה אותה שגיאה, אך לצורך העניין ניתן להסתפק במקבץ שהבאנו, מקבץ העשוי כמעט ליצור את הרושם כי המפה המקורית היא השגויה... ולא

- עמ' 137. ראה גם המפה בשער הכריכה האחורית של ספרו של דותן, פולמוס החלוקה בתקופת המנדט, ירושלים 1980.
- 9 א' קליימן, הפרד או משול, ירושלים 1983, מפות בין עמ' 34 לעמ' 35.
- 10 מ' ברור, גבולות ישראל, תל-אביב 1988, עמ' 124.
- 11 גל-נור, 'חלוקה טריטוריאלית של ארץ-ישראל: ההכרעה ב-1937', עיונים בתקומת ישראל, א (1991), עמ' 215. גרסה אנגלית של מאמר זה ראה: I. Galnoor, 'Territorial Partition of Palestine, The 1937 Decision', *Political Geography Quarterly*, 10 (1991), pp. 382-404 ושם בעמ' 386 הביא גל-נור את המפה המקורית.
- 12 גל-נור, ושבו בנים לגבולם, ירושלים 1995, עמ' 104. וראה: כץ (לעיל, הערה 5), עמ' 417, הערה 73.
- 13 א' אורן, התיישבות בשנות מאבק, ירושלים 1978, עמ' 33.
- 14 *Palestine: A Study of Jewish, Arab & British Policies*, II, New Haven 1980, p. 843

של ויקאונט סמואל¹⁵ שאליו צורפה גרסה מעובדת של מפת החלוקה של הוועדה המלכותית, וגם שם מצויה אותה שגיאה (ראה מפה 9).

מדוע נפלה הטעות¹⁶ במפות השונות ומדוע היא כה נפוצה? אין בידינו תשובה ברורה לשאלה זו ואין בכונתנו לחפש את 'מפת האם' השגויה. עם זאת מתקבל הרושם כי החוקרים העדיפו לעיין במקורות משניים ולא במקור עצמו בדו"ח הוועדה המלכותית. העובדה שדו"ח הוועדה המלכותית בכלל ופרטי הגבולות ששורטטו בו בפרט, לא עמדו במוקד מחקרם פטרה אותם לכאורה מהצורך לעיין במסמך המקורי עצמו. מבחינתם המפה שהם צירפו לעבודתם היתה איור ולא מסמך. כך הועתקה מחיבור לחיבור המפה השגויה והשתרשה הטעות. ראוי אפוא כי בעתיד יצורפו לעבודות בעלות אופי דומה העתקים של מפות מקוריות, ואם הדבר אינו ניתן מסיבות טכניות, יבוצע העיבודים באופן נאמן למקור.¹⁷ חוקרים, אנא תנו כבוד למפה.

15 Viscount [Herbert] Samuel, 'Alternatives to Partition', *Foreign Affairs* (October 1937), p. 150
 המאמר מופיע גם בתוך: A.S. Klieman (ed.), *The Partition Controversy, 1937 (The Rise of Israel, 25)*, London & New York 1987, p. 85

16 T.G. Fraser, *Partition in Ireland, India and Palestine*, London 1984
 ושם בעמ' XIII גרסה שגויה של מפות האו"ם לחלוקת ארץ-ישראל.

17 H. Brodsky, 'Collecting Maps that Lie', *Journal of Geography*, 93, 3 (May/June 1994), pp. 136-140